

Kirjanik Eduard Männik (1906–1966)

Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu kirjandusliku konsultandina

Eve Annuk*

Kirjandusel oli Nõukogude Liidu kultuuripoliitikas oluline koht, sest kirjanduse kaudu sai kasvatada uut, nõukogude inimest. Kirjanduse ideoloogilist rolli kajastab mh. see, et Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu juures töötasid kirjanduslikud konsultandid alates 1945. aastast.¹ Luule ja proosa jaoks olid eraldi konsultandid, kuigi see rollijaotus ei olnud alati nii ühene, sest proosakonsultandid retsenseerisid ka luuletekste. Konsultantide ametikohad olid palgalised, nad töötasid kas põhikohaga või kohakaasluse alusel. Konsultandid kinnitati ametisse Kirjanike Liidu juhatuse otsustega ja Kirjanike Liidu juhatus ka arutas korduvalt konsultantide tööd, nagu nähtub Kirjanike Liidu juhatuse protokollidest Rahvusarhiivis.²

Kirjanduslike konsultantide retsensioonid toovadki esile ajastu retoorika ja ideoloogilised muustrid. Konsultantide tööks oli nõustada algajaid autoreid, kes neile oma loomingut saatsid. Nad retsenseerisid neid teoseid ja suhtlesid autoritega nii kirja teel kui ka silmast silma. Konsultandid andsid ka soovitusi nii neile saadetud loomingu avaldamiseks kui ka tagasilükkamiseks. Loomulikult jälgisid konsultandid, et algajate autorite looming vastaks ajastu ideoloogilistele suunistele ja andsid nende järgimiseks ka konkreetseid soovitusi. Ent sama oluline kui ideoloogia oli ka see, et teosed oleksid kunstilises mõttes hästi kirjutatud, s. t. oluline oli ka kirjanduslik käsitööoskus.

Konsultandi rolli täitsid paljud kirjanikud, mõni neist mitu korda, nagu Paul Rummo, kes oli luulekonsultant aastatel 1948/49 ja 1965. Proosakonsultandid olid näiteks Ilmar Sikemäe, Arnold Tulik, Debora Vaarandi, August Alle (kes tegeles nii luule kui ka venekeelsete käsikirjadega), Felix Kotta, Paul Kuusberg, Eduard Männik, Ellen Niit, Ilmar Sikemäe, Villem Gross jpt.

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuuriloolises Arhiivis on säilinud mõned mapid allikmaterjali kirjanduslike konsultantide tegevuse kohta. Need on osa Eesti NSV Kirjanike Liidu kogust (Fond 301) ja annavad ettekujutuse sellest sisulisest tööst, mida kirjanduslikud konsultandid tegid. See materjal on üsna heterogeenne, seal leidub nii konsultantide retsensioone teostele, konsultantide ja autorite vahelist kirjavahetust, autorite teoseid, eelkõige luuletusi, aga ka näiteks noorte autorite koondise tegevusega seotud materjale. Materjalid on aastatest 1952–1969.

Konsultantide retsensioonid on enamasti masinakirjas, ent osa, eriti varasema perioodi retsensioonid ja arvamused, on ka käsitsi kirjutatud. Tekstid on erineva pikkusega, alates lühikestest, mõnesõnalistest hinnangutest luuletuste kohta kuni proosateoste mitmeleheküljeliste analüüsideni. Allikmaterjalina pakub see huvitavat sissevaadet konsultantide tegevusse ja annab ka mõningase ettekujutuse autoritest ja nende töödest.

Alljärgnevalt on ära toodud valik kirjanik Eduard Männiku (1906–1966) retsensioone talle saadetud teoste kohta. Männik oli konsultant aastatel 1957–1958 ja hiljemgi. Siin avaldatud retsensioonid pärinevad aastatest 1958–1959.

Kirjanikuna on Eduard Männik avaldanud romaani „Hall maja“ (1930) ning arvukalt novelle ja lastejutte. Ta on kirjutanud ka följetone ja kirjanduskriitikat. Männik kuulus kommunistlikku parteisse 1942. aastast ja Kirjanike Liitu 1945. aastast. Ta oli seotud Riikliku Julgeoleku Rahvakomissariaadiga 1940. aastatel ja võttis selle ohvitserina osa sõjalistest operatsioonidest Nõukogude poolel.³

* Eve Annuk (1964), PhD, Eesti Kirjandusmuuseum, vanemteadur, eve.annuk@kirmus.ee

¹ S. Olesk. Kirjanduse vabanemise keeruline tee parteidokumentide valgusel. – Tuna 2014, nr. 1, lk. 135.

² Vt. nt. Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu juhatuse koosolek 25. okt. 1951: konsultantide tööst (RA, ERA.R-1765.1.73b; 24.01.1951–26.11.1951).

³ A. Kõvamees. Eduard Männik. Estonian Writer's Online Dictionary: <https://sisu.ut.ee/ewod/m/mannik>

Konsultandina on Männik retsenseerinud nii proosat, luulet kui ka näidendeid ja tema retsensioone – need ei olnud mõeldud avaldamiseks, vaid tagasisidena autoritele – on üsna huvitav lugeda. Luulet retsenseerides heitis Männik autoritele ette, kui need ei tundnud küllaldaselt värsimõõtu, rütmi või riimi või kui luuletused olid „asjatult“ kurvad ning elukauged. Ta leidis, et proosat on tegelikult raskem kirjutada kui luulet: „Väikest luulepilti on tegelikult teatava oskuse juures palju kergem kirjutada kui proosapala. Proosa nõuab laiemat arendamist, keskendumist ja teatavat eesmärgi selgust, kuna luuletus võib piirduda lihtsa looduspildi, kujuka meeleolu või teatavate tunnete avaldamisega.“⁴

Praegu võivad need retsensioonid mõjuda kohati naljakalt, aga oma ajas olid need mõeldud tõsiselt. Autorid pidid oma loomingu viimistlemisel arvestama konsultandi soovitusi. Konsultandi ülesannete hulka kuulus ka soovituse andmine loominguga avaldamiseks või mitteavaldamiseks, mida on ka alltoodud retsensioonidest näha. Näiteks soovitas Eduard Männik puudustele vaatamata avaldada kirjanik Rudolf Sirge artikkel, sest „see on ikkagi kirjanik Sirge artikkel“.

Huvipakkuv on Eduard Männiku pöördumine 1959. aastal Eesti NSV Teaduste Akadeemia akadeemik-sekretäri J. Heili poole palvega vabastada Eksperimentaalse ja Kliinilise Meditsiini Instituudi töötaja sm. Kristjan Aunre põhitööst, et Aunre saaks valmis kirjutada romaani Suurest Isamaasõjast. Kas Kristjan Aunre selle vabastuse sai, pole teada, aga tema romaan „Võit ja kaotus“ ilmus alles 1971. aastal.

Eduard Männiku retsensioonid annavad teatud ettekujutuse kirjandusliku konsultandi tööst ja ülesannetest. Konsultandi rolli täitvad kirjanikud olid erinevad ja seetõttu erinesid ka nende retsensioonid, mis on oma olemuselt üsnagi vaba ja loominguline žanr. Ent põhilised jooned, nagu ideoloogiliste nõuete esiletoomine ja kirjutamisoskuse rõhutamine, on neis ikkagi sarnased. Kuna retsensendil oli oma sõna öelda ka teoste avaldamise kohta, siis on Männikki andnud soovitusi avaldamiseks või leidnud, et teos seda ei vääri.

Eduard Männiku retsensioonid on masinakirjas ja alljärgnevas on säilitatud autori keelekasutus, vaikimisi on parandatud vaid üksikud keelekomistused.

***

ERK⁵ Lastekirjanduse Osakonna Juhatajale.

Jüri Piigi jutustus „Kasari roostikus“ on teatavas mõttes järg tema eelmisele jutustuskogule lindudest.⁶ Ka käesolev jutustus on kirjutatud suure loodusearmastusega, kujutades meie omapärasel loodusala Matsalu lahe piirkonnas, nende elanikke ja rida sündmusi. Tähtsamad sündmused / merikotka mahalaskmine, „piraadid“, hüübi lugu jne. / on kirjutatud usutavuse piirides ega pole otsitud asjatult eksootikat.

Prof. E. Kumari⁷ on oma retsensioonis õieti märkinud käsikirja olulisi puudusi ja vourusi. Lugejates leiab kindlasti poolehoidu autori soe suhtumine roostiku elanikesse, värvikad loodusepildid ja väga õieti antud Matsalu piirkonna omapära, seda kuidagi liialdamata. Kuid ühtlasi võivad tekkida ka mõned küsimused, näit. Rookolli mõnede naturalistlikult käsitletud käitumisviiside / alaline sülitamine ja norskamine / kohta. Samuti ehk nõuaks enam selgitust merikotka mahalaskja, sest ei tohi ära unustada, et noorsooraamatute üheks tähtsamaks nõudeks on ka – selgus ja põnevus. Esineb ka mõningaid muid pisivigu, mis on aga võimalik kergesti kõrvaldada toimetuse koostöös autoriga.

Soovitan kirjastada Jüri Piigi käsikiri, sest koos rikkaliku pildimaterjaliga kujuneks see noortele viimase aja üheks huvitavamaks raamatuks.

⁴ EN Kirjanike Liidu proosakonsultandi (Eduard Männik) kirjavahetust ja retsensioone teostele 1957–1958. EKM EKLA, f. 301, m. 13:7, lk. 13.

⁵ ERK = Eesti Riiklik Kirjastus.

⁶ Jüri Piigilt on 1958. a. ilmunud jutustus „Matsalu roostikus“ (Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus). 1949. a. ilmus tema jutustus „Pääsusaba lahel“ (Tallinn: Ilukirjandus ja Kunst).

⁷ Eerik Kumari (1912–1984) oli ornitoloog ja looduskaitsetegelane. Ta kaitses 1953 Leningradis NSV Liidu Teaduste Akadeemia Zooloogia Instituudis bioloogiateaduste doktori kraadi, oli 1952–1977 Eesti NSV Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituudi teadusdirektor ning Eesti NSV Teaduse Akadeemia Looduskaitse Komisjoni asutaja ja juht (1955–1984).

MÄRKUS: Minu märkusest Rookolli kohta ei tohi nii aru saada, et vanamees tuleks „ilusaks“ teha. Olen isiklikult kohtanud mitme niisuguse üksikult elava kaluritaadiga ja nad on kõik enam vähem niisuguseid iseloomulikke jooni omanud, nagu kirjeldab seda sm. Piik. Kas neid aga on tarvis noorsooraamatus nii täpselt fikseerida, selle üle tuleb autoril järele mõelda.

E. Männik

E. N. Kirjanike Liidu proosa-konsultant.

26 nov 57

***

„Kaks korda kaks“ – Jaan Kross.

Poeem on teravalt kirjutatud, kuid selle jäägitut mõistmist segab selguse puudus. Peale dekatentide äärmiste tiibade, ei tea ma ühtegi luuletajategruppi, kes tahab peita oma mõtte lahendamist nagu keerulist ristsõna mõistatust. See muudab ju isegi luuletuse üleliigseks, parem on juba koostada keerulisi ristsõnu. Näit. omal ajal kirjutas ka Majakovski oma „Pilv pükstes“⁸ hästi segasena, kuid ta sai hiljem oma veast aru ja hakkas kirjutama äärmise klassikalise selgusega.

Jaan Krossi Tema võib = Uuele Ajale = Meie Elule, kui aga tähelepanelikumalt otsida, siis ka veel paljule muule. Minu arvates tuleb siin anda ikka kindel aadress, mitte kuhjata üht sümboolikat teise otsa. Tavaliselt juhatab pealkiri mõnikord mõiste kätte, kuid siin on jäetud ka pealkiri võrdlemisi aporatiivseks.

Eriti segane tundub mulle 4 lhk. oma röntgenoloogiga. Asjatu on tarvitada ka 3 lhk. „denaturaadikarva“, sest see värvivarjund on futuristide poolt juba ammu labastatud. Leidub paremat. Mulle jääb segaseks ka samal lhk. „Püsti – kaheksa, pikali – lõpmatus...“. „Üheksa“ tähendaks püssikuuli, aga mida mõtleb autor „kaheksa“ all, jäi mulle mõistatuseks. Ehk ei mõtlegi ta midagi? Leidub palju muidki dešifreerimisi.

Selguse mõttes peaks autor luuletust tublisti viimistlema, sest „L.“⁹ lugejad kuuluvad ikkagi töötava rahva hulka, mitte aga erilisse vaimuaristokraatia hulka ja sümboolikate mõistatamine muutub neile raskeks. Kui ma ei eksi, siis vist A. Blok¹⁰ ütles oma kaaslastele-imažinistidele umbes nii, et üks selge sõna on ikkagi parem kui kümme segast stroofi.

E. Männik

12 III 58

***

Lilli Promet – „Lugu Mekkast.“¹¹

Käesolevas jutustuses on autor nähtavasti asetanud pearõhu stilisatsioonile, lausete kõlavusele, teatavale omapäratsemisele. Jutustuses esineb nimeliselt paarikümne tegelase ümber, kuid need on jäänud enamasti ainult nimedeks, sügavama isikupärata. Mind isiklikult häirib veel asjaolu, et suurem osa neist kujudest on palju rikkalikumas valguses tuttavad juba Semperi „Punaste nelkide“¹² kaudu.

Kuid autori taotlus – anda laialõikeline maaling Suure Isamaasõja eelõhtust väärrib tähelepanu. See maaling on küll võrdlemisi ühekiheline, sest on jäetud välja progressiivsete tegelaste osatähtsus

⁸ Vene luuletaja Vladimir Majakovski (1893–1930) poeem „Pilv pükstes“ ilmus 1915, e. k. 1930 Ralf Rondi tõlkes.

⁹ Ajakirja Looming lugejad.

¹⁰ Vene luuletaja Aleksandr Blok (1880–1921).

¹¹ Lilli Prometi (1922–2007) „Lugu Mekkast“ ilmus Loomingus 1958, nr. 5, lk. 645–704.

¹² Johannes Semperi (1892–1970) romaan „Punased nelgid“ ilmus 1955.

ja esitatud peamiselt ainult reaktsiooniline, moraalselt laostunud galerii. Siin võib leppida ainult seetõttu, et meil oli ka niisuguseid kohvikuid ja autor tahabki neist üht täpsemalt vaadelda.

Tuuli saatuse on autor esitanud võikalt ja sisuliselt ülespuhutud naturalismiga. Minu arvates on eksiarvamus, et naturalistlikku sisu saab katta stilisatsiooni vööbaga. Siis ju peaks hakkama midagi logisema kirjandusteoorias, nimelt – sisu ja vormi ühtsuses.

Asjatult on toodud üle kümne / täpsemalt vist 11 / kesist laulukest, mis suuremalt osalt ei iseloomusta midagi ega rikasta jutustust. Parim neist on lastelaul 235 lhk. Eriti halvad on aga laulukesed lhk. 257, 259, 282 jne. Pool vähemaks! Valitult, läbimõteldult!!!

Enne avaldamist peaks autor nende ja paljude teiste küsimuste üle järele mõtlema. Meil kerkis üles „tagasitulekuteema“, mida üldiselt just ei silitatud. Prometi teos annab selles suunas veel sügavamalt mõelda. On õnn, et teost võib liigitada „kodanliku korra kriitika“ alla, mis võib selle ilmumiseks avada rohelise tee.

E. M.

24 aprill 58

***

Ants Saar – „Minu sõbra õnn.“¹³

Ants Saare olukirjeldus /jutustus/ on üks sügavamaid katseid näidata neid lugematuid probleeme, mis tekkisid meil kolhooside loomisega ja mis kestavad veel osaliselt kuni tänapäevani edasi. Suurem osa seni ilmunud kolhoositeemalisi jutustusi või olukirjeldusi asetavad pearõhu kolhoosielu välistele külgedele, arvulistele näitajatele, edusammudele või mõningatele kitsastele probleemidele. Inimeste kasvamise ja ümberkujunemise protsess on aga jäänud enamasti võrdlemisi tahaplaanile, mistõttu jutustused kaotavad ka osa usutavusest.

Saar talitas õigesti, et võttis luubilise vaatluse alla just inimese. Jaak Tambusse on autor kätkenud palju niisuguseid tüüpilisi jooni, mis iseloomustavad meie mineviku talupoega, eriti keskmikku ja kulakuseisuse poole trügijaid. Kõige pealt on Tambu lahutamatu maaga seotud, nimelt o m a maaga, enesetapmiseni töökas, ühtlasi ihne, koonerdaja ja teatavas mõttes aus, samal ajal aga ka ühtlasi upsakas ning brutaalne oma jõule ja visadusele. Niisuguse, paljude vastuoludega inimese elukäiku näidata meie kolhoosikorra tingimustes pole mitte kerge.

Sellest on ka tingitud Saare teose õnnestumised ja puudujäägid.

Ma usun viimse täppeni kogu Jaak Tambu käitumisviisi kuni selle momendini, kui ta vihaga kirjutab kolhoosi astumise avalduse. Ka see võib õige olla, kuid siin on autor lihtsustanud Tambu karakterit, ei ole seda sammu kuigi sügavalt põhjendanud, vaid asetanud oma kangelase hasartmängija seisukohale, kes mingist vihatujust paneb kõik ühele kaardile. Võib-olla muutubki seetõttu olukirjelduse /jutustuse/ teine pool lõdvemaks, jätab mõningaid lahtisi otsi. Üks neist on näit. ebaäärane vahekord Annaga. Muidugi, elus juhtub niisuguseid olukordi lõpmatult, kuid kirjanduses nõuavad nad põhjendamist.

Ühtlasi tahaksin ma vastu vaielda pealkirjale, tühisele asjale. Tegelikult pole Jaak Tambu saavutanud veel mingit õnne, kuigi ta arutleb kolhoosikorra eelistest. See aga on ainult arutlus, eneserahuldus, mitte rohkem.

Vaatamata neile ja mõningatele teistele puudustele, tuleb teos siiski avaldada „Loomingus“. See on üldlaastus siiski üks kõige rikkalikum ja omamoodi lähenemisviisiga materjal, mis meil seni kolhoosielust kirjutatud.

E. M.

24 aprill 58

---

¹³ Ants Saare (1920–1989) jutustus „Minu sõbra õnn“ ilmus Loomingus 1958, nr. 6, lk. 804–863.

***

Hugo Angervaks. „Pörsas.“¹⁴

Käesolevat jutustust lugedes tekkis minul peamiselt ainult üks küsitavus: kas on tarvilik teha Punaarmee võitlejat niisuguseks juhmiks? Tegelikult olid asjaolud just vastupidised – isegi juhmidest kasvasid karmis sõjakoolis välja võrdlemisi teadlikud inimesed. Selle põhjendamise raske põrutuse tagajärgedega pole kuigi veenev, osalt isegi mitteõige. Võib-olla oleks siin õigem näidata meie uusmaasaajate küllalt rasket olukorda, kes pidid selleks, et majanduslikult jalgu alla saada, tihti peale kulakuid orjama.

Selles küsimuses pole ka mina suutnud kuigi kindlat seisukohta luua, võib-olla on autoril õigus, võib-olla mitte. Oleks hea, kui ka mõned teised „L.“¹⁵ kolleegiumi liikmed selle küsimuse üle veidi mõtleksid. Muidu võiks jutustus ilmuda.

E. Männik.
22 juulil 58

***

Rudolf Sirge – „Loodus, tavad ja inimesed“.

Sirge on esitanud oma artiklis rikkaliku materjalide kogumiku meie elu kitsaskohtadest ning väärtähetest. Seda võiks kerge vaevaga paisutada veel kümme või koguni sada korda suuremaks. Ainult ühe nädala jooksul toovad meie kesk- ja rajooniajalehed niisugust materjali vähemalt sama palju. Seal on see õigustatud, sest neil on konkreetne aadress.

Niisugust materjali kokku võtta publitsistlikus artiklis on võrdlemisi raske, sest publitsistika kohta on maksivad sama ranged nõuded nagu iga teise kirjandusliigi puhul. Seetõttu tundubki, et käesolev Sirge artikkel pole kujunenud heas mõttes niisuguseks publitsistlikuks artiklaks nagu olid tema „Värihein“¹⁶, „Niitmata põld“¹⁷ j.t. Materjali on palju ja selle faktide töepärasusega tuleb ka kõigiti nõus olla, kuid lugemise mõnu vähendab paljude eriliiki küsimuste segamine paiskamise. Mulle tundub, et Sirge hea alguse juurde looduskaitse küsimuste alalt ei sobi kuidagi liiga õhtulehelik artikli teine pool, nimelt kolm viimast peatükki. See on omaette „ooper“, tihti peale n.n. „totruse ooper“ ja see nõuab hoopis teistsugust käsitlust ning lahendusviisi kui eelmine. Pealegi on see kaugelt nõrgemini kirjutatud ega vasta hea publitsistika tasemele. Samal ajal aga pole artiklis puudutatud meile palju lähemat ja tähtsat küsimust: haridus- ja kultuurialal valitsevat tohu-vapohu. Seetõttu jääbki artiklist esimesel silmapilgul niisugune mulje: ühelt poolt ülepaisutatud, teiselt poolt mittetäielik.

Kohati kipub Sirge ka läbimõtlematuid üldistusi ja järeldusi tegema, nagu näit. omandimõistest / lhk. 11 /, viispäevikust / lhk. 34 /, võrdlus tsaaririigiga / lhk. 34 /, huntide lugu / lhk. 36 / jne.

Kuid artikkel võib ka niisugusena „L.“ ilmuda, sest tuleb meeles pidada, et see on ikkagi kirjanik Sirge artikkel, aga kongressi numbriga¹⁸ on sel vähe ühist. Paremini oleks artikkel avaldada juba n.ö. kongressil esiletõstetud mõtete järelkajana.

E. M.
19 VIII 58.

¹⁴ Hugo Angervaksa kodanikunimi oli Eduard Päll (1903–1989). Ta oli riigitegelane, keeleteadlane ja kirjanik, oli olnud EKP Keskkomitee sekretär ja 1947–1950 Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees. Hiljem töötas Tallinna Pedagoogilise Instituudi eesti keele ja kirjanduse kateedri juhatajana, 1955–1968 Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi direktorina ja 1968–1973 Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ühiskonnateaduste Osakonna akadeemilise sekretärina.

¹⁵ Loomingu.

¹⁶ Rudolf Sirge (1904–1970) veste „Värihein ja Haavaleht“ ilmus ajalehes Sirp ja Vasar 22. jaanuaril 1954.

¹⁷ Tõenäoliselt Juhan Smuuli ja Rudolf Sirge kalamajanduse probleeme käsitlev ühisartikkel „Sinine põld“, mis ilmus ajalehes Rahva Häääl 19. juunil 1956.

¹⁸ Tõenäoliselt EKP X kongress, mis toimus 28.–30. jaanuaril 1958 Tallinnas.

***

Manivald Kesamaa „Ema“¹⁹

Kahtlematult võib ilmuda „Loomingus“!!!

Kuid ma soovitan „L“ toimetusel käsikiri autorile tagasi anda, sest sellest võib kujuneda mitte ainult Kesamaa kõige parem teos, vaid üks eesti luule tippsaavutusi.

Ootan seda mõningate kuude pärast.

E. M.

24 sept. 58. a.

Märkus autorile.

Sonett on luule alal üks klassikalisi vorme, mis nõuab kõige enam lugupidamist. Ta on sageli paindumatu / allumatu/ igale sisule ja avaldub erakorrallises ilus ainult vormi ja sisu täielikus kooskõlas. Soneti „rasket iseloomu“ näitavad ka sonetipärjad, mis on jäänud kogu maailmakirjanduse ulatuses rohkem oskuslikeks meistritöödeks kui kunstilisteks võitudeks.

Sellepärast vaevab mind Sinu hea „asja“ puhul kuri kahtlus, kas Sa oled valinud oma sisult eepilise, poeemitaolisele teosele õige vormi. Võib-olla mõtled selle üle järele, sest nii lootustandva teose puhul võib ja tingimata tulebki kümneid kordi pead murda.

/ Idem /

***

Muia Veetamm – – – Luuletused.²⁰

Meil on tekkimas vabavärsside „epideemia“. On aeg sellele küsimusele enam tähelepanu pöörata, sest vabavärssi kasutavad sageli just nõrgad luuletajad. Peale selle tekitab vabavärss laialdastes mitteteadlike lugejate hulgas arvamuse, et igaüks võib saada kerge vaevaga tuntud poeediks või poetessiks. Vabavärss mõjub eriti halvasti õppivale noorsoole, sest selle asemel, et otsida, õppida ja vaeva näha poeetika vormiliste rikkuste kallal, moonduvad nende luuletuste katsed lihtsalt amorfseteks sõnademulinaks. Mul on sel alal teatavaid kogemusi olnud ja seepärast mõtlengi, et „L.“ toimet.²¹ peaks vabavärssidega küllalt ettevaatlik ja samal ajal ka range olema.

Muia Veetamme „Minu mandaat“ kuulub nii sisuliselt /ideelt/ kui ka praegusel juhtumil luuletaja tunde ja ütlemisslaadi arvestades kahtlematult vabavärsside hulka. Vabavärssi vormi valides on minu arvates autor õieti talitanud, kuna autori mõte püüab lennata kaugemale ja kõrgemale kui seda tavalised luuleraamid lubavad. Kuid ka vabavärss nõuab täpsust ja selgust, hoolikat tööd ning viimistlemist. Harva aitab sellest üle mingi ideesähvatus või tundepuhang, enamasti tuleb luuletust ikka sõeluda, sõeluda ja sõeluda, et sealt kätte saada „luulekulda“. Muuseas – banaalne võrdlus!

Praegusel kujul on „Minu mandaat“ sisult ja mõttelt üldlaastus kordaläinud, kuid igas lõigus veel läbitöötamata. Pealegi kõlab ta asjatu manifestina pärast mõttevahetusi / ja sageli tühiseid ja lolle mõttevahetusi / M. V. eelmise luuletuse puhul.

Luuletus võiks pärast luuletaja hoolikat „silmamõõtmist“ kõige sobivamana ilmuda kongressijärgsetes jaanuari-veebr. „L.“ numbris.

¹⁹ Manivald Kesamaa (1921–1985) emale pühendatud sonetiseeria „Ema“ ilmus Loomingus 1958, nr. 11, lk. 1650–1658.

²⁰ Muia Veetammelt (1907–1995) on 1959. a. ilmunud luulekogu „Pill ja peegel“ (Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus).

²¹ Loomingus toimetus.

„Sügisene kuldnook“ ja „Haldja silm“ ei kuulu muidugi M. V. parimate luuletuste hulka. „Vai-kuse värv“ on neist palju laiem, sügavam ja intiimsem. Selle luuletuse puhul nagu tunneksid mingit ebamääraseid sidet luuletajaga.

Võiksid ilmuda „L.“, eriti viimane.

E. M.

25 okt. 58

***

22. juulil 59.a.

Eesti NSV teaduste Akadeemia akadeemik-sekretärile sm. J. Heil'ile

Eksperimentaalse ja Kliinilise Meditsiini Instituudi töötaja sm. Aunre, Kristjan Jaani p. on kirju-tanud ulatusliku romaani Suure Isamaasõja ainetel, eesti Rahvuskorpuse võitlustest Velikije Luki vabastamisel.²² Arvestades seda, et nimetatud episoodi on meie ilukirjanduses käsitletud veel võrd-lemisi vähe, tuleb sm. Aunre tööd pidada eriti hinnatavaks ja vajalikuks.

Olles tööga tutvunud, leiame et käsikirja mõningate osade süvendamisel ja ümbertöötamisel võib sellest kujuneda silmapaistev eesti nõukogude romaan.

Sm. Aunrel kui algajal, oleks vaja oma teose viimistlemist ning osalist täiendamist teostada täiesti segamatult, töösse süvenedes. Tema ametialane töökoormus võimaldab tal aga loomingu-lise tööga tegeleda väga piiratult, selletõttu ongi teose kirjutamine läinud väga pikale. Et edaspidi soodustada töötamist romaani kallal, tuleks talle selleks luua soodsamad tingimused, vaba aja saamise näol.

Toetades sm. Aunre püüdlikku tööindu, palume Teid kaaluda võimalust lubada Eksperimen-taalse ja Kliinilise Meditsiini Instituudi direktoril vabastada sm. Aunre oma otseste tööülesannete täitmisest 3-4 kuuks, töötasu säilitamisega.

(Ed. Männik)

Eesti NSV Kirjanike Liidu Proosakonsultant.

Artikli valmimist on toetanud Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus, TK 145) ja Eesti Kirjandusmuuseumi projekt „Kultuurilugu ja arhiiv: allikad, probleemid, vaatenurgad“ (EKM 8-2/22/1).

²² Kristjan Aunrelt ongi tööpoolest ilmunud romaan pealkirjaga „Võit ja kaotus“ (Tallinn: Eesti Raamat, 1971), mis käsitleb II maailmasõda ja Velikije Luki lahinguid.